

NICOLAU S. CAÑELLAS SERRANO

El paisatge de l'Arxiduc

La major part dels elements descrits en aquest treball
es troben dins la propietat privada, per la qual cosa
s'ha de demanar permís abans de visitar-los.

EDICIONS **(DOCUMENTA)** BALEAR

2015

INTRODUCCIÓ

Enguany es commemora el centenari d'un fet trist: la mort de l'arxiduc Lluís Salvador d'Habsburg-Lorena, persona recordada, respectada i estimada a les Balears. Tot i el temps transcorregut, molts d'aspectes de la personalitat de l'Arxiduc ens resten ocults, o són poc coneguts. La seva mort va coincidir amb el final d'un món: el de l'imperi austro-hongarès i això va dificultar la conservació i l'accés al seu enorme llegat, escrit en llengües molt diverses i que resta repartit per mitja Europa.

En aquest llibre analitzarem un dels aspectes de la seva polièdrica personalitat, la seva faceta com a creador del Miramar arxiducal: una manera de conservar la natura i de posar-la a l'abast de tothom. Per conèixer-lo, parlarem de la vida de Lluís Salvador i de la Valldemossa que va conèixer, però sobretot ens centrarem en l'estudi de les petites construccions (miradors, berenadors, camins...) que va escampar per tot Miramar. Amb elles es pretenia convertir-lo en un gran jardí romàntic, on l'home pogués gaudir i aprendre del contacte amb la natura.

L'Arxiduc va passar la vida viatjant i, entre tots els indrets que va conèixer, va escollir Miramar per bastir-hi la seva il·lusió. Potser la primera pregunta que cal respondre és: per què aquí? L'estiu de 1867 serà un moment essencial en la vida de Lluís Salvador, quan vindrà per primera vegada a les Balears. No és el primer que visita les illes, no és un descobridor. Abans que ell, molts altres les han recorregut i, fins i tot, han plasmat les seves vivències en llibres de viatge, el més conegut dels quals és *Un hivern a Mallorca*, de George Sand.

Però el que farà aquest viatge fonamental per a l'Arxiduc és que durant la travessia de Eivissa a Mallorca coneixerà Francisco Manuel de los Herreros (1817-1903), aleshores director de l'Instituto Balear. Herreros oferirà suport per visitar la illa a qui creu que és el comte de Neudorf, el pseudònim que oculta l'Arxiduc.

L'Arxiduc parteix i s'estableix una relació epistolar entre ambdós personatges. Ja fora de les illes, revela a Herreros la seva identitat i li proposa col·laborar en un treball que està preparant sobre les Balears. Herreros acceptarà encantat i li enviarà caixes i caixes d'informació que arribarà a assolir un increïble nivell de detall: «Hablando de las fiestas de San Agustín de Felanitx me he olvidado de decir que la corbata del gegant vell es de color rojizo. Todas estas corbatas no son más que una simple cinta de seda de medio centímetro de ancho.» Amb tot aquest material, Lluís Salvador redactarà el que serà el seu treball més complet: *Die Balearen*.

Mentrestant, el 1868 Isabel II és destronada i s'obre un període d'incertesa. Durant tot aquest període, l'Arxiduc ni tan sols es pot acostar a les illes. Però amb les seves notes de viatge i les informacions d'Herreros va fent feina en el *Die Balearen*. El 1869 en publica el primer volum dedicat a les Pitiüses i el 1871 el primer de Mallorca. Quasi mil pàgines!

El 1871, amb la proclamació d'Amadeu I com a rei d'Espanya, s'aclareix la situació política. Ha arribat el moment de tornar a Mallorca i a Miramar. L'Arxiduc no n'havia quedat gaire impressionat en la primera visita: «Cartoixa, es llarg corredor desert, ses cel·les descuidades que no m'agradaren gaire. No hauria mai cregut que en aquest poble hagués per temps de tornar-hi tantes vegades.» (Habsburg. 1911. Pàg. 26.) Ara les coses han canviat. Només quatre dies després d'arribar ja demana informació sobre Miramar a Herreros. Torna a visitar Miramar i aquesta vegada en queda molt impressionat. Mentre hi dinen diu als seus companys: «Si venessin aquest lloc el compraria.» (Habsburg. 1911. Pàg. 28.)

Què ha passat? Com s'ha produït aquest canvi? Durant aquests anys l'Arxiduc s'adona que ha trobat en Herreros un col·laborador a l'alçada de les seves necessitats: culte, incansable, curiós, poliglota, ben relacionat... Herreros també li ha donat a conèixer la societat mallorquina. En el terreny econòmic, aquesta societat ha aconseguit acumular capitals que li permeten invertir de manera totalment autònoma empreses importants: companyies de navegació, bancs, companyies de ferrocarril, la renovació dels cultius... En el pla cultural es troba immersa en la Renaixença, que significa la revaloració de la llengua pròpia i l'impuls de la creació literària i l'interès per la història.

A més, com a part de la col·laboració amb la redacció de *Die Balearen*, Herreros ha enviat molta informació sobre la densa història de Miramar i sobre Ramon Llull, tan relacionat amb Miramar. L'Arxiduc mateix resumeix a sa mare la història de Miramar en una carta de març de 1872: «Lugar donde estaba el antiguo colegio de Miramar para aprender las lenguas orientales con el fin de convertir al infiel, fundado por la mayor gloria de las Baleares: Ramon Llull (Raimundus Lulius). Allí estuvo la ceterería real de los reyes de Aragón. Allí se hizo la primera imprenta de las Baleares. Fue refugio de ascéticos cenobitas. Fue allí donde el venerable Castanyeda, director espiritual de la pura virgen mallorquina la beata catalina Thomàs, la instruía en el camino de la virtud y del amor de Dios.»

Es podria dir que la relació entre Miramar i l'Arxiduc ha estat un amor per correspondència, amb Herreros d'intermediari. El resultat és que Lluís Salvador torna a Mallorca ben decidit. S'establirà a Miramar i hi crearà el seu món ideal. Té la persona que ha de menester, un entorn social apropiat i un entorn natural i històric inigualable.

La història contada per l'Arxiduc pren forma d'anècdota: «Si aquell mateix dia de Sant Sebastià [el dia que va aparaular la compra de Miramar a sa Pobla] hagués fet una bona diada, seria anat a dibuixar a la vall d'en Marc i probablement no hauria pensat pus amb Miramar.» (Habsburg. 1911. Pag. 33). La cosa no va anar ben bé així. Anys després, Gaston Vuillier conta que, quan Lluís Salvador va anar a sa Pobla, ja li havien donat preu per Miramar, tot i que desmesurat. Així és que, probablement, la visita a sa Pobla només degué ser una sorpresa per al senyor de Miramar.

Els fets posteriors no fan més que refermar la idea que la decisió de l'Arxiduc estava presa. Vint-i-tres dies després d'aparaular la compra de Miramar hi envesteix les obres de reforma i restauració. L'Arxiduc romandrà a l'illa fins a l'abril. Després, la proclamació de la República torna a dificultar-ne les visites. Però el 1873 en fa una de ràpida per assistir a la inauguració de la capella de Miramar. Aleshores Herreros ja està fent feina a les totes per l'Arxiduc: ha demanat si Son Marroig, Son Gallard i Son Galceran són venals; li ofereix una casa a Ciutat; compra un tros de terra vora la font del beat Ramon;

s'encarrega de la compra dels mobles de Miramar; ha repartit las propines que va deixar l'Arxiduc en la seva darrera visita, i encara te temps per continuar enviant informació per al *Die Balearen*. Això sols és el principi, entre 1872 i 1915 Lluís Salvador comprarà gairebé 1.700 hectàrees de terres al voltant de Miramar, en els termes municipals de Valldemossa i Deià i continuarà protegint la natura, traçant camins i aixecant miradors. Tan sols la mort aturarà aquest procés...

El Miramar de l'Arxiduc és un món irrecuperablement perdut, però que avui encara ens sedueix, perquè ens resulta proper, perquè ofereix una resposta als problemes i a les il·lusions del nostre temps. Les restes de les obres estan disperses, més protegides per la ignorància que per la actitud ferma dels propietaris o de l'Administració. Els miradors es degraden progressivament i els camins que hi condueixen es tanquen, moltes vegades il·legalment.

Els mallorquins van quedant aïllats del seu entorn. Vivim en una illa on, malgrat que cada vegada podem anar més aviat a totes bandes, cada cop ens resulta més difícil passejar. Avui, la recuperació del Miramar de l'Arxiduc va molt més enllà de la recuperació dels seus miradors. Cal recuperar la possibilitat i el gust per la contemplació del paisatge, una activitat que, sens dubte, ja ens ho deia l'Arxiduc, ens fa millors.

Valldemossa, agost de 2015